

Nr 230.

Av herr **Andersson, Elof, m. fl.**, om utredning rörande befolkningsfrågan.

Först på sista tiden har svenska folket vaknat till medvetande om att fruktsamhetens nedgång hotar dess framtida bestånd och att befolkningsfrågan därför i ordets egentliga mening är en fråga om liv och död för den svenska folkstammen. Förklaringen till att detta faktum ej tidigare uppmärksammats torde till ej ringa del få sökas i den omständigheten, att de regelbundet i dagspressen förekommande allmänna födelse- och dödlighetstalen närmast givit ett annat intryck. Visserligen har födelsetalets fortgående sänkning varit ägnad att framkalla oro. Vid sekelskiftet uppgick det till cirka 27 per tusen invånare för att år 1928 sjunka till 16 och år 1933 ända ned till 13.7. Men samtidigt härmed ägde en, låt vara långsammare, reduktion av dödlighetstalen rum. Ett födelseöverskott på 2.5 förelåg alltså nämnda år. Detta ingav allmänheten den föreställningen att fruktsamhetsförhållandena alltjämt voro sådana, att vårt folk, om ingen ytterligare sänkning av fruktsamheten inträffade, skulle fortsätta att tillväxa.

Verkliga förhållandet är, som numera blivit allmänt bekant, att de absoluta födelsetalen trots en mycket låg fruktsamhet för närvarande hållas uppe av den omständigheten, att antalet människor i de fruktsamma åldrarna är ovanligt stort. De under åren närmast före världskriget födda årskullarna voro särskilt stora. Även om fruktsamheten, som vanligen mätes med antalet födelser per 1,000 kvinnor i åldern 15—45 år, icke ytterligare nedgår, kommer antalet födelser att sjunka, när de sista årens fåtaliga kullar uppnått den fruktsamma åldern. Å andra sidan kommer dödsfallens antal att stiga, när de för dödsrisk särskilt utsatta högre åldersklasserna om ett eller annat årtionde bli va väsentligt talrikare än för närvarande. Därmed inträder, såvida ingen nettinvandring äger rum, först en långsam och sedan en snabb minskning av vårt lands befolkning. Skulle fruktsamheten fortsätta att sjunka, påskyndas givetvis denna utveckling.

Den klaraste bilden av fruktsamhetsförhållandena ur synpunkten av folkstockens uppehållande på lång sikt erhålles genom det s. k. nettoreproduktions-talet, som anger hur många flickebarn som etthundra ett visst år födda flickor kunna väntas föda, om nu rådande fruktsamhets- och dödlighetsförhållanden bli va bestående. Tydligt är, att om detta nettoreproduktions-tal håller sig omkring 100, så kommer varje ny generation av kvinnor, och därför också av män, att hålla sig vid ungefär konstant storlek. Detta tal var mot slutet av 1800-talet omkring 150, d. v. s. varje svensk kvinna i den fruktsamma åldern födde 50 procent flera barn, än som erfordrades för att den följande generationen skulle bli va lika stor som hennes egen. Åren närmast efter världs-

kriget låg siffran vid 130 för att år 1925 komma ned till 99. År 1933 kan den approximativt beräknas till 73. Detta betyder att i genomsnitt varje svensk kvinna sistnämnda år födde endast 73 procent av det antal barn, som erfordras för att den generation döttrarna tillhöra skall bli lika talrik som mödragenerationen. Under förutsättning av oförändrade fruktsamhetsförhållanden bli barnbarnens generation endast 53 procent så stor som mormödrarnas. Antalet tjuguåringar i vårt land blir då efter två generationer, d. v. s. omkring 1990-talet, föga mer än hälften så stort som för närvarande. Även om detta ingalunda innebär, att Sveriges befolkning vid denna tidpunkt skall ha sjunkit från 6 till 3 miljoner, vilken uppfattning egendomligt nog synes ha vunnit spridning under den sista tidens diskussion i befolkningsfrågan, så är denna utveckling i alla fall skrämmande nog. Det är tydligt, att fruktsamhetens nedgång, som hotar vårt folks framtida bestånd, är uttryck för djupgående tendenser, vilka icke kunna uppfattas som rent tillfälliga krisfenomen.

Samma tendenser göra sig gällande i andra germanska länder. Antalet födelser per 1,000 kvinnor i fruktsamhetsåldern var år 1932 mer än en åttondel lägre i Tyskland än i Sverige. I Österrike synas siffrorna hålla sig ungefär på samma nivå som i vårt land och i England en obetydlighet högre. Även om Holland ännu visar avsevärt högre siffror, är det ingen överdrift att säga, att den germanska rasens fruktsamhet är så låg, att den pekar hän mot utdöende.

En omständighet som väsentligen bidragit till att dölja situationens allvar och snarast givit svenska folket intrycket av att antalet människor i vårt land överstigit det önskvärda är naturligtvis de sista årens svåra kris och arbetslöshet. Krisen har kommit under en period då de under åren närmast före världskriget födda stora åldersklasserna kommit ut på arbetsmarknaden, medan antalet människor som passerat in i »pensionsåldern» varit relativt litet. Ökningen av antalet människor i de arbetsföra åldrarna har därför uppgått till nära 40,000 om året, samtidigt som depressionen minskat efterfrågan på arbetskraft. Det är ej underligt att under sådana omständigheter en allmän känsla av »överbefolkning» framträtt. Att antalet nyfödda barn sjunkit har mindre uppmärksamats, då det ju icke kunnat utöva något inflytande på arbetsmarknaden. Lägets paradoxala karaktär framträder i att just under en tid av till synes överbefolkning fruktsamhetsförändringar ägt rum av sådan räckvidd, att vårt land hotas med avfolkning.

Det förefaller sannolikt att känslan av osäkerhet i utkomstmöjligheter varit en bidragande faktor till att många föräldrar sökt begränsa barnantalet. Men då fruktsamhetens nedgång fortsatt under mer än två årtionden trots tidigare i stort sett gynnsamma konjunkturförhållanden, torde huvudorsakerna vara att söka på andra områden. Barnbegränsningen torde få ses som en sida av den allmänna mycket djupgående förändring som samhällslivet undergått dels i ekonomiskt och socialt avseende, dels icke mindre i fråga om individens inställning till tidigare allmänt fasthållna moraliska och religiösa värden.

Hur man än betraktar dessa förhållanden hålla vi för sannolikt, att en undersökning av orsakerna till fruktsamhetens nedgång kan ge vissa svar på frå-

gan var botemedlen, d. v. s. åtgärder som leda till en högre fruktsamhet, äro att finna. Med hänsyn till samhällets snabbt förlöpande omdaning i många avseenden är det dock framförallt angeläget, att en positiv befolkningspolitik riktas framåt med utgångspunkt från faktiskt rådande förutsättningar. Enligt vår mening är det nödvändigt att frågan om riktlinjerna för en dylik politik omedelbart upptages till ingående undersökning. Att vid en sådan undersökning erfarenheterna i andra länder med likartade förhållanden böra komma till beaktande är självfallet.

I första rummet synes det böra klarläggas huru en lämplig *upplysnings- och propagandaverksamhet* skall kunna anordnas. Det gäller framför allt att få vårt folk att inse att den stora arbetslösheten icke i första hand är en överbefolkningsfråga, utan en internationell desorganisationsföreteelse, som sammanhänger med konjunkturväxlingar och andra krisförhållanden. Om några årtionden kommer utbudet av arbetskraft i de yngre åldrarna att vara väsentligt mindre än för närvarande och den temporära påfrestning på arbetsmarknaden, som en exceptionellt hastig ökning av de arbetsföra åldrarna medfört, kommer att upphöra. Ungdomsarbetslöshetens problem blir då sannolikt långt mindre allvarligt än nu. Ännu viktigare än upplysningsverksamhet rörande befolkningsstatistiska och ekonomiska förhållanden synes emellertid vara, att *folkets moraliska och etiska fostran* inriktas på ett sådant sätt, att familjelivets krav och hänsynen till svenska folkets framtid bliva levande realiteter för landets medborgare i högre grad än som för närvarande är fallet. Det saknas ej tecken till ett begynnande uppvaknande i dessa avseenden. Särskilt bland ungdomen i skolåldern förefinnes en tendens till en mera disciplinerad och strängare livsföring än den, som satt sin prägel på efterkrigstiden. Förutsättningarna för en klokt tillrättalagd fostrande verksamhet skola därför måhända visa sig gynnsammare än man på många håll väntat, särskilt i de samhällslager, där ekonomiska hinder för en ökad fruktsamhet icke föreligga. I diskussionen om befolkningsfrågan har en rad av åtgärder förordats, som kunna tänkas bidra till ökning av barnantalet genom att minska de med barnens födelse, fostran och försörjning förenade kostnaderna. Dylika åtgärder innebära i princip, att *de ekonomiska uppostringarna för barnens fostran fördelas jämnare än som nu är fallet*. Minskas i väsentlig grad den extra belastning på familjens ekonomi som ett barn medför, torde en av de viktigaste faktorer som bidra till barnbegränsning försvagas. En systematisk undersökning av de praktiska möjligheter, som därvid stå till buds, bör företagas. Det är i själva verket en huvudsynpunkt på en positiv befolkningspolitik att kostnaderna för barnförsörjningen och därmed för folkstockens uppehållande icke uteslutande belasta barnens föräldrar, utan delas av samhällets medborgare gemensamt. I de motioner, som tidigare väckts i befolkningsfrågan vid årets riksdag, har ett flertal förslag till åtgärder i här berörda riktning förordats. Vi kunna ge vår anslutning till det mesta av vad som där föreslagits.

Bland åtgärder av ekonomisk art vilja vi ytterligare nämna några uppslag som vi anse förtjänta av ett överbärande. När systemet med ytterligare för-

måner vid beskattningen för barnrika familjer behandlas, synes det böra undersökas, huruvida icke *barnavdragen borde göras progressiva med barnantalet*, så att exempelvis avdragen för de tre första barnen fastställdes till ett så att säga normalt belopp, men att avdragen för de därefter kommande barnen bestämdes till högre belopp per barn räknat, efter en stigande skala. Härigenom komme en mera effektiv skattelättnad de barnrika familjerna till godo, än vad fallet blir om barnavdragen beräknas till lika belopp per barn räknat oavsett antalet i familjen. Ävenledes borde undersökas om och i vad mån någon skattelättnad kunde beredas barnrika fastighetsägare, vilka icke taxerats till inkomstskatt och sålunda icke kunna tillgodogöra sig de s. k. barnavdragen. Till denna kategori av skattskyldiga hör ett stort antal av landets jordbrukare, särskilt sådana i hemmansbrukareklassen. Vill man främja folkökningen på landsbygden, får man icke försumma att vidta åtgärder som kunna öva inverkan på förhållandena inom denna stora medborgargrupp.

Möjligheterna att i högre grad än för närvarande *taga den ordinarie socialpolitiken i befolkningspolitikens tjänst* är en annan sak, som det bör ankomma på en statlig utredning att klarlägga. Särskilt bör den sociala omvårdnaden om mödrarna utbyggas. Av denna anledning synes det oss, som om statens sjukvårdskommittés förslag till statsbidrag till förlossningsanstalter borde snarast förverkligas, och vi framställa i annan motion yrkande om omedelbara åtgärder i detta hänseende.

Överhuvud bör samhällets uppskattning av mödrarnas insats tydligare än hittills skett komma till uttryck. Utan tvivel beror framgången för en aktiv befolkningspolitik i mycket hög grad på de gifta kvinnornas inställning till problemet. Bland de reformer, som därvidlag i första hand böra tagas under övervägande, vilja vi nämna *särskilda pensionstillägg för mödrar med många barn*. Dylikt tillägg skulle utgå till varje kvinna, som fött ett visst antal barn, exempelvis fyra, och stegras i förhållande till barnantalet därutöver. Tillägget skulle icke tilltagas alltför blygsamt och tillkomma alla kvalificerade mödrar utan hänsyn till förmögenhetsställning. Det är svårt att tänka sig ett mera direkt och på samma gång enkelt sätt att framhäva uppskattningen av mödrarnas betydelsefulla insats för vårt folks bestånd än dylika hederspensioner.

I fråga om *bostadspolitiken* har regeringen ställt i utsikt uppläggandet av en fond för främjande av tillkomsten av bostäder för barnrika familjer. Med anledning härav vilja vi framhålla betydelsen av, att bostadsproblemet icke inskränkes till en fråga enbart för de ekonomiskt sämst ställda. Ur befolkningspolitisk synpunkt är det icke minst angeläget att barnantalet ökas i de bättre situerade samhällslagren och inom medelklassen. Bostadsfrågan är svår för barnrika familjer i vilken samhällsställning de än befinna sig, och därför böra åtgärder i detta avseende ges en så vid syftning som möjligt. Icke minst gäller det att i bostadshänseende tillgodose landsbygdens behov, för vilket ändamål ett samarbete mellan befolkningsutredningen och bostadsutredningen för landsbygden rekommenderas.

Att en höjning i fruktsamheten åstadkommes är i egentlig mening en livs-

fråga för vårt folk. Man behöver endast ett ögonblick tänka sig in i vad en fortskridande avfolkning skulle innebära för att förstå, att man ej bör rygga tillbaka för radikala sociala reformer, om det finns grundad anledning vänta, att de skola i väsentlig mån höja fruktsamheten och bidra till att förbättra förutsättningarna för barnens utveckling och fostran till goda medborgare. En betydande enighet härom synes råda i alla politiska läger, och vi ha för vår del genom framförande av dessa synpunkter velat deklarerat vår villighet att medverka till ernående av positiva resultat.

Under åberopande av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning av vårt lands befolkningsfråga, berörande

dels orsakerna till nedgången i nativiteten,

dels förutsättningarna för en befolkningspolitik, som avser att motverka nuvarande tendenser till minskning av folkstocken, och

dels riktlinjerna för en på ekonomiska och sociala hänsyn grundad befolkningspolitik på längre sikt; därvid ovan anförda synpunkter särskilt böra komma under övervägande.

Stockholm den 23 januari 1935.

Elof B. Andersson.

D. Hansén.

Elie Löfgren.

B. v. Stockenström.

J. Bergman.

